

DIMITRIE GUSTI

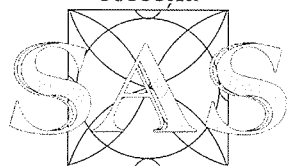

Correspondență. Acte și documente

ZOLTÁN ROSTÁS este profesor de sociologie și de comunicare la Universitatea din București. Din 2005, este conducător de doctorat în domeniul istoriei sociale și al istoriei sociologiei la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București. A publicat volumele: *Monografia ca utopie. Interviuuri cu Henri H. Stahl*, București, Paideia, 2000; *O istorie orală a Școlii Sociologice de la București*, București, Printech, 2001; *Chipurile orașului. Istorii de viață din București*, București, Polirom, 2002; *Sala luminoasă. Primii monografiști ai școlii gustiene*, București, Paideia, 2003; *Secolul coanei Lizica. Convorbiri din anii 1985-1986 cu Elizabeta Odobescu-Goga. Jurnalul din perioada 1916-1918*, București, Paideia, 2004; *Atelierul gustian. O abordare organizațională*, București, Tritonic, 2005; *Parcurs întrerupt. Discipoli din anii '30 ai școlii gustiene*, București, Paideia, 2006; *Dialog neterminat*, în colab. cu Ioan Mihăilescu, București, Curtea Veche, 2007; *Mihai Pop. Vreau și eu să fiu revizuit. Publicistica din anii 1937-1940. Antologie*, București, Paideia, 2010; *Dimitrie Gusti și colaboratorii. CORNOVA 1931*, ed. îngrij. în colab. cu Marin Diaconu și Vasile Șoimaru, Chișinău, Quant, 2011; *Răfuiala cu scopurile noastre. Școala sociologică de la București în cotidianul Ecoul, 1943-1944. Culegere*, Paideia, 2013; *Universitatea interbelică a sociologilor gustieni. Studii*, coord., Editura Universității din București, 2014, *Alți București interbelici. Studii și cronici gustiene. Antologie*, Vreamea, 2014; *Al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie, 1939. Culegere*, în colab. cu Marin Diaconu, Editura Universității din București, 2015. A realizat numere speciale cu tematică gustiană la revistele *Les Études Sociales*, *Sfera Politicii*, *Transilvania*, *Sociologie Românească* și *Revista Română de Sociologie*. A coordonat, alături de Antonio Momoc, Sorin Stoica, Florentina Țone și Theodora-Eliza Văcăresu, nouă culegeri de istorie orală.

MIREILLE RĂDOI, director general al Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” începând cu anul 2010, este absolventă a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” (ca șef de promoție), licențiată în Psihosociologie, ulterior absolventă a studiilor de masterat în Politologie și doctor în Științe Politice. Adeptă a dezvoltării profesionale, și-a continuat educația profesională prin diferite stagii de pregătire internațională, printre care Fullbright & US State Department Grant, în 2006. În prezent, este profesor asociat la Universitatea „Babes Bolyai” din Cluj-Napoca, la Academia Națională de Informații și la Universitatea „Titu Maiorescu” din București. Parcursul ei profesional acoperă poziții de decizie în mediul public și privat: director de marketing la „Saatchi & Saatchi” și la Computas IT România; expert pentru Parlamentul României în cadrul Comisiei speciale comune privind supravegherea serviciilor de informații; profesor la Colegiul Național de Apărare; director al Centrului Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică (CERT-RO); director de Cabinet la Ministerul Comunicațiilor și Societății Informaționale; reprezentantul României în board-ul Agenției Europene pentru Securitatea Rețelelor Informatică și a Datelor (ENISA). A publicat zece volume în calitate de autor sau coordonator, precum și peste o sută de studii și articole științifice în diverse cărți și reviste de specialitate. În anul 2011, a reînființat Fundația Universitară „Carol I” (<http://fundatiacarol.ro>), a cărei președintă este. A inițiat festivalul cultural „Strada de C'Arte” (<http://stradadecarte.ro>), ajuns anul acesta la ediția a V-a.

colectia

SOCIOLOGIE

SERIA
MARI PERSONALITĂȚI ALE CULTURII ROMÂNE

2514 referințe

Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”

DIMITRIE GUSTI

CORRESPONDENȚĂ.
ACTE ȘI DOCUMENTE

◆ BIBLIOGRAFIE ADNOTATĂ

coordonatori
Zoltán Rostás
Mireille Rădoi

editura universității din bucurești®
2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dimitrie Gusti : corespondență, acte și documente : (bibliografie adnotată) /
coord.: Zoltán Rostás, Mireille Rădoi. –
București : Editura Universității din București, 2017

Index

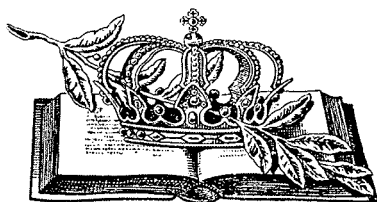
ISBN 978-606-16-0889-8

I. Rostás, Zoltán (coord.)

II. Rădoi, Mireille (coord.)

929

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”

DE SPIRITU ET ANIMA

REDACTORI

Zoltán Rostás, Geta Costache

COORDONARE DTP & COPERTĂ

Emeline-Daniela Avram

CONCEPT ȘI GRAFICĂ COPERTĂ

Geta Costache

COLABORATOR

Șerban Șubă

Foto coperta I

Dimitrie Gusti, Drăguș, 1929

Foto coperta IV

Dimitrie Gusti, Cornova, 1931

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”

Sursă foto: din arhiva Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” București
(toată răspunderea de copyright foto revine coordonatorilor)

Cuprins

MIREILLE RĂDOI , Argument	VII
ZOLTÁN ROSTÁS, Dimensiunea epistolară a moștenirii gustiene	XI
Nota redacției	XXIII
Abrevieri	XXV
Correspondență	1
Scrisori trimise	1
Scrisori primite	81
Referințe în corespondență	277
Acte și documente	389
Iconografie	417
ȘERBAN ȘUBĂ, Résumé	441
DRAGOȘ TRIFAN, Summary	442
Indice de nume	443
Indice tematic	462

Argument

Maniera în care socialmente comunicăm atât oficial-formal, cât și personal reflectă și amprentează spiritul unei epoci. Avem șansa că, la vremea aceea, scrisorile constituiau o cale elaborată de a interacționa, așa încât avem astăzi o oglindă poliscopică a vieții personale și profesionale a unei figuri care poate să acceadă la idealul *homo universalis et encyclopedicus*.

Dacă însă Gusti ar fi trăit astăzi, aceste inestimabile surse de cunoaștere ar fi fost lipsite de consistența și coerența specifice; viteza mijloacelor actuale de comunicare a fragmentat conținutul și a furat frumusețea formei.

Să ne desfășurăm intelectual cu lucrarea *Dimitrie Gusti. Corespondență. Acte și Documente*, parte din seria *Mari personalități ale culturii române* pe care Biblioteca Centrală Universitară a deschis-o în anul 2014¹. Ea continuă efortul de analiză a contribuției pe care sociologul Dimitrie Gusti a avut-o la întemeierea unei școli recunoscute la nivel internațional, a unui muzeu cu amprentă unică pentru istoria și civilizația națiunii române, a unui patrimoniu documentar inestimabil.

Ne-am reunit la elaborarea acestui volum bibliotecari, documentariști cu experiență, sociologi, pentru a ilustra imaginea unei lumi în al cărei centru a activat sub diverse roluri Dimitrie Gusti, lume pe care a modelat-o, cu ale cărei mentalități a luptat, în care s-a impus ca om de știință, profesor universitar, editor, om de stat.

Demersul propus prin acest al doilea volum reunește un bogat corpus de documente care ne-au scos în evidență capacitatea organizatorică, persuasiunea, arta pedagogică și maniera prin care a reușit să mobilizeze talente, modul în care a atras tinerii în investigarea sociologică, într-un cuvânt, arta și dedicația prin care Dimitrie Gusti și-a împlinit menirea.

Cu un capital științific șlefuit la prestigioase universități din Germania (Berlin, Leipzig) și Franța (Paris), Dimitrie Gusti a pus bazele școlii românești

---

¹ Seria *Mari personalități ale culturii române* a debutat cu volumul *Dimitrie Gusti: cronologia vieții și operei*, publicată în anul 2014.

de sociologie. Misiunea sa a fost de instituire a unei discipline și conștientizare a rolului acesteia în viața unei națiuni, cât și de stimulare a noilor generații în a valorifica potențialul socio-cultural românesc.

Dimitrie Gusti a luptat pentru ridicarea sociologiei la rangul meritat, acela de disciplină indispensabilă cercetării și cunoașterii vieții sociale, a omului în ipostaza sa individuală și de grup. Însă contribuția sa trece și spre sfera documentară, unde a pledat pentru înființarea bibliotecilor de specialitate, a centrelor și laboratoarelor de cercetare științifică.

Valorificarea științei și culturii, precum și obligativitatea prestării activităților culturale de masă, în special de către studenți, devenise lege – *Legea Serviciului Social*, promulgată de Regele Carol al II-lea, în anul 1938. Pe lângă aceste obligativități, actul normativ regal avea un caracter sistemic și angrena un întreg aparat administrativ, reglementând și activitatea căminelor culturale – centre ce coagulau energiile satului românesc.

Multitudinea documentelor sistematizate în acest volum întregeste portretul OMULUI GUSTI – profesor, cercetător, gânditor de sistem, activist al domeniului sociologic și iubitor al satului românesc căruia i-a găsit *metoda* (cercetarea monografică) prin care să-i fie scoase la iveală valorile și să-i fie cunoscută ființa.

Personalitate enciclopedică, Dimitrie Gusti a fost mentor al unor personalități ce au clădit, modelat și promovat cultura română, printre care: Anton Golopenția, Traian Herseni, în calitatea sa de asistent al profesorului, Miron Constantinescu, Mircea Vulcănescu, asistent pentru cursurile de sociologie și etică. Așa cum mărturisește Mircea Vulcănescu într-o scrisoare din 1 iunie 1926, Gusti a fost cel căruia îi datorează arta de a descifra o carte și de a o trata critic. Aceeași idee a fost întărită de Gh. Vlădescu-Răcoasa într-o însemnare pe extrasul articolului „La sociologie en Roumanie”, publicat în „Revue Internationale de Sociologie”: „*Prinos de recunoștință profundă aceluia care mi-a dat cel dintâi gustul și sensul sociologiei...*”

Dimitrie Gusti a fost însă și un important om de stat, ministru al Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, președinte al Societății de Radiodifuziune, al Casei Monopolurilor Statului, funcții generos ilustrate atât în corespondență cât și în capitolul *Acte și Documente* al prezentului volum.

Ca fondator al Institutului Social Român, Dimitrie Gusti a sperat în realizarea unei reforme sociale printr-o serie de politici publice care să aibă la bază cercetările sociale întreprinse. Rolul științific al acestui for a fost covârșitor, sub auspiciile sale derulându-se prestigiose evenimente la care au participat personalități precum Constantin Rădulescu Motru, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Simion Mehedinți.

Capacitatea de a aduna în juru-i forțe creatoare, de a reuni spirite și universuri culturale diferite, de a declanșa mecanisme administrative și a implementa măsuri legislative sunt câteva din calitățile insuficient cunoscutului Dimitrie Gusti. Convins că România prin satul ei are foarte multe de revelat, Dimitrie Gusti a angrenat un sistem științific care a fost recunoscut și aplicat la nivel internațional. Realitatea românească, valențele ei estetice, spiritualitatea și cultura acestei națiuni nu puteau fi mai generos puse în evidență decât prin activitatea echipelor de cercetări monografice ale Fundației Regale „Principele Carol”. Putem pe bună dreptate să îl considerăm creator și păstrător al memoriei identitare românești, mai cu seamă pentru că a reușit, în vremuri deloc limpezi, să pună bazele Muzeului Satului care astăzi, în semn de prețuire, îi poartă numele.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, alături de Fundațiunea „Carol I”, continuă munca de cercetare și promovare a valorilor culturale și științifice românești. Acum, prin acest volum, împlinim o datorie individuală, dar mai cu seamă instituțională, de a omagia personalitatea și actul creator al lui Dimitrie Gusti, model uman demn de prețuit și de promovat.

Nevoia de a ne raporta la valori și la creatorii acestora este o continuă și indispensabilă aspirație prin care încercăm să edificăm punți între generații, să deschidem orizonturi spre spiritualitatea românească, spre specificul național și identitar românesc.

Dincolo de asprimea înșiruirilor bibliografice asigurăm cititorul că persistă emoția lecturii unor manuscrise și documente care așteaptă alți ochi și alte minți să le cuprindă. Echipa de cercetare a depus un efort intens care respectă rigoarea academică și îi suntem alături întru cunoașterea și promovarea culturii naționale, a științei și patrimoniului românesc!

conf. univ. dr. MIREILLE RĂDOI
Director General al Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”

Dimensiunea epistolară a moștenirii gustiene

Preambul

Cine cunoaște măcar superficial destinul școlii sociologice de la București, distrugerea fizică a instituțiilor constituite de profesorul Dimitrie Gusti, modul cum a fost silit să-și părăsească în 1948 propria locuință, cu siguranță nu ar încerca să realizeze un proiect de cercetare sistematică a corespondenței sale. Astfel, aparent, se justifică faptul că nicio colectivitate academică nu s-a preocupat, până acum, cu strângerea documentelor relevante asupra vieții și activității fondatorului unicei școli sociologice din România. Dezinteresul a avut și un alt motiv, pretins teoretic: tradiția istoriei sociologiei a avut în vedere analiza intrinsecă a contribuțiilor științifice ale lui Dimitrie Gusti și ale colaboratorilor săi, care au și fost publicate la vremea lor. Acestea s-au rezumat însă la o evaluare sumară a rezultatelor publicate, fără să aibă în vedere demararea unor ediții critice ale operelor marilor sociologi, care de obicei includ și corespondența, cum se practică de multă vreme în istoria literară și nu numai. Or, a devenit un loc comun faptul că istoria științelor sociale est-europene nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea contextului imediat al actorilor cercetării sociale. Și nu ne referim aici la presupuse determinări sociale introduse de marxismul vulgarizat în epoca stalinistă, ci la o reconstituire bazată pe date de arhivă (oficiale și personale) a înrâurilor concrete ale mediului social sincron asupra acțiunilor și ideilor sociologului.

Prin urmare, de ce este important acest volum bibliografic de corespondență adnotată? În primul rând, deoarece scrisorile pot documenta cel mai bine un anumit moment istoric. Rezumatele corespondenței lui Dimitrie Gusti atrag atenția asupra importanței recurgerii la surse epistolare care lămuresc ipoteze construite din alte surse, dar mai ales deschid noi piste de cercetare. În plus, după parcurgerea acestui volum, niciun cercetător nu poate afirma că istoria sociologiei românești nu are o legătură intrinsecă cu diferite sectoare ale

istoriei culturii, istoriei universităților, cu istoria politică sau cu relațiile internaționale ale României interbelice.

Atunci când va fi editată integral, corespondența lui Dimitrie Gusti va fi complementară celei a lui Anton Golopenția, editată exemplar de Sanda Golopenția.

Paradoxal, prima impresie despre acest corpus impresionant de scrisori provoacă melancolie. Cunoscând vasta activitate a lui Gusti din tipărituri, din reviste și volume, dar mai ales din dările de seamă de la sfârșitul anilor '20, apoi din publicațiile anului 1936 prilejuite de aniversarea a 25 de ani de activitate universitară, și evident din cercetări ulterioare, observăm cât de **puține** scrisori au rămas. Dacă am compara toate acestea cu cronologia vieții lui, ne dăm seama că multe acțiuni nu ar fi putut avea loc fără o corespondență prealabilă, însă documentele nu au fost găsite.

Pe de altă parte, se impune o analiză comparativă cu alte corpusuri de scrisori. Față de maniera de a coresponda a lui Golopenția, a cărui operă epistolară face parte din opera teoretică a sociologului, pentru Gusti scrisoarea avea cu totul alt rost. Pentru el corespondența a avut un scop precis de a informa și a se informa, de a convinge, de a cere imperios, de a da dispoziții, de a organiza, lucru ce reiese clar din aceste rezumate. Scrisorile nu aveau valoare în sine, Gusti nu le păstra, nu le sistematiza. Nu au existat ciorne păstrate pentru o viitoare prelucrare. Dacă la Anton Golopenția scrierea de scrisori avea mai multe rosturi, unele dezvăluind planuri de cercetare, altele fiind de organizare, unele constituind deseori eseuri literar-filosofice, pentru Gusti corespondența a fost doar un instrument de organizare. Prin urmare, corespondența nu face parte din opera sa teoretică, este însă strâns legată de dimensiunea de pedagogie și politică socială. Nu trebuie să uităm nici temperamentul vulcanic al profesorului, care nu avea veleități de birocrat și nu avea grijă de hârtii. Era o fire paradoxală, pe de o parte pasionat de a zămisli organizații, instituții, dar pe de altă parte cunoscut printre colaboratori ca mare „rătăcitor de hârtii”.

Etape ale operei epistolare

Ca orice corespondență editată după regulile bibliografiei, aceasta cuprinde scrisori trimise de Dimitrie Gusti, scrisori primite de el, scrisori în care este menționat și acte oficiale. Este firească sistematizarea cronologică a materialului în funcție de cele patru capitole, dar pentru a

putea evalua aceste documente din punctul de vedere al istoriei sociale am suprapus cele patru capitole cu perioade reprezentative din viața lui Dimitrie Gusti. Am identificat 13 perioade relativ distincte din punct de vedere al informației furnizate. Aceste perioade au avut particularități atât din perspectiva densității, a subiectelor tratate, cât și datorită ineditului față de imaginea consacrată a profesorului. Deși orice scrisoare are valoare de document social, putem să spunem, chiar și din aceste rezumate, că fiecare etapă oferă noutăți până și cunoscătorilor vieții lui Gusti, furnizând informații care au legătură cu condiția lui socială și intelectuală.

Dacă e să comparăm deceniile activității lui Gusti, primele trei decenii sunt infinit mai slab reprezentate prin scrisori. Începând din anii '30 numărul acestor documente crește exponențial, pentru ca la sfârșitul deceniului să descrească semnificativ, iar în ultimii cinci ani de viață să avem mărturii epistolare doar răzlețe. Merită să abordăm măcar fugar acest corpus de scrisori, adunat pentru prima oară, ținând cont de etapele amintite anterior.

1. Primii zece ani ai corespondenței, între 1900 și 1910, reprezintă perioada studiilor universitare. În istoria mai veche a sociologiei această perioadă este destul de sumar abordată, subliniindu-se calitatea deosebită a profesorilor de la Berlin și Leipzig și eforturile lui Gusti de a-și însuși cât mai multe cunoștințe. S-a menționat doar că prima încercare de a ocupa un post la Universitatea din Iași s-a soldat cu o respingere, motivată de faptul că era prea tânăr pentru a fi docent. Or, din corespondența primului deceniu reiese nu doar o strânsă prietenie între Ion Luca Caragiale și tânărul doctor în sociologie, ci și eforturile lui Dimitrie Gusti de a se întoarce, încă din 1907, în țară. Într-o scrisoare din acest an, Gusti era deja disperat: „M-aș întoarce în țară cu cele mai bune intențiuni, mi-aș pune bucuros curățenia inimii și puterea voinței în serviciul binelui obștesc, dar crezi că «censura» celor în drept va fi cu mine îngăduitoare?”¹ După încă un an Gusti era și mai disperat: „Kirilene dragă, sunt dezorientat cu totul. Ce mă fac? Ce mă fac în această țară, unde corupția și imbecilitatea sub toate formele lor au monopolizat toate manifestările vieții?”² (Această rebufnire, nu-i așa, sună foarte familiar și pentru secolul XXI...). Până la urmă, cu ajutorul geografului Simion Mehedinți, al filosofului C. Rădulescu-Motru și al

1 G.T. Kirileanu, *Corespondență*. Ed. îngrij., note, tab. cronol., bibliogr. și indici de Mircea Handoca. București: Minerva, 1977, pp. 484-485.

2 *Din cronică unui veac. Documente inedite: (1850-1950)*. Ed. îngrij., note, indice de I. Arhip și D. Vacariu. Iași: Junimea, 1977, pp. 259-260.

altor universitari, Gusti primește catedra de Istoria filosofiei grecești, etică și sociologie.

2. Perioada 1910-1918, plină de inovații și reforme universitare inițiate de Gusti, nu a lăsat urme epistolare, însă noi piedici puse de sistem i-au provocat noi nemulțumiri. Aceluiași Kirileanu îi scria: „Dacă nu reușesc, mă voi abilita în Lipsca ori Berlin (...). Nu-mi vine însă a crede că în țara unde secăturile de tot felul triumfă, nu-și va putea găsi vreun modest loc și muncitorul cinstit și nepretențios”³. Din păcate nu a rămas nimic din eforturile de a moderniza biblioteca universitară ieșeană, dar seminarul înființat de el a dat roade prin apariția unui volum de studii ale discipolilor săi⁴. Nici din campania din 1913 de strângere a colaboratorilor pentru proiectata revistă *Arhiva pentru științe sociale, sociologie, politică și etică* nu a rămas corespondență, păstrându-se doar apelul, altminteri foarte important și publicat de mai mult ediții. (Revista a apărut abia în 1919, cu titlu modificat, în cu totul alte condiții istorice, dar urmând aceleași principii ale lui Gusti). Că în timpul războiului nu a fost o „producție” mare de scrisori se înțelege de la sine, mai ales că elita politică și intelectuală s-a strâns la Iași, așa că fondarea Asociației pentru Știință și Reformă Socială nu a avut nevoie de mobilizare prin corespondență.

3. A treia perioadă, care începe în 1918, ar fi trebuit să producă mai multe scrisori pentru că demararea *Arhivei*, organizarea secțiunilor Asociației și mai ales a celebrelor serii de conferințe, alegerea sa în Academia Română și mutarea la București implicau o comunicare epistolară foarte intensă. Au rămas însă doar puține invitații la conferințe, la colaborări în reviste, și mai multe scrisori legate de concursuri, intervenții pentru posturi universitare (acestea vor caracteriza obsesiv toată perioada interbelică). Lipsa scrisorilor din această perioadă este oarecum compensată de presa cotidiană, care anunță orice eveniment legat de Institutul Social Român și de Universitate.

4. Demararea campaniilor monografice rurale în 1925 constituie începutul unei noi perioade, de creare a unei școli sociologice. Desigur, în contextul respectiv acest început nu a fost marcat de scrisori; din păcate nici următoarele campanii nu beneficiază de prea multă corespondență, în ciuda faptului că implicau din ce în ce mai multe eforturi de organizare. Deși orice scrisoare are valoarea sa, pe lângă amabilități și informații

---

³ *Ibidem*, pp. 261-262.

⁴ Este vorba de volumul prefațat și editat de Dimitrie Gusti, *Din lucrările Seminarului de sociologie și etică al Facultății de Litere și Filosofie din Iași*. Iași: Librăria Sfetea, 1915.

mărunte apar vești despre munca la seminarul sociologic, despre colaborarea la monografia Nerejului și despre activitatea Institutului Social Român.

Un deceniu de maximă efervescență

5. În a cincea etapă apar schimbări semnificative, nu în activitatea sociologiei monografice ci în poziția socială a lui Gusti. În urma ajungerii la guvernare a Partidului Țărănist, Gusti, apropiat acestei formațiuni, ajunge să fie însărcinat în 1929 cu o serie de demnități: președinte al Casei Monopolurilor Statului, al Oficiului Național al Cooperăției, al Societății de Radiodifuziune și decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. Curios, din primele trei demnități nu s-a păstrat nicio scrisoare, există însă destul de multe legate de perioada decanatului. În acest interval se nasc cele mai multe acte oficiale legate de Gusti. Pe lângă corespondența legată de viața universitară, atunci a început o avalanșă de cereri de intervenții, ajutoare pentru studii în străinătate.

Un fragment dintr-o scrisoare a lui Mircea Eliade adresată lui Gheorghe Eliade este foarte caracteristic perioadei în care sociologul era la cârma facultății: „Cred că mâine voi trimite lui Motru petiția de prelungire a bursei, împreună cu un act oficial de la Universitate. Am scris și lui Gusti, rugându-l să adauge câteva rânduri pe petiție. D-ta întrebi pe Motru dacă a primit plicul și dacă e nevoie să duci petiția la Gusti, sau o duce el direct. Apoi, vezi ce spune Nae: ori o predă el Biroului Valutei, ori o predai D-ta. În cazul când te duci la Gusti, *nu pomeni nimic de Nae*, pentru că sunt certați - și fii foarte mărginit în laudele pentru mine. Gusti e extrem de ocupat; nu sta mai mult de cinci minute”⁵. Pe lângă acestea, nu au lipsit scrisorile legate de tânăra generație, rapoartele de monografie sociologică, și s-a înmulțit corespondența în cadrul școlii gustiene.

6. A șasea etapă, cea dintre 1932 și 1933, anii cei mai grei ai crizei economice mondiale, diferă radical de cele anterioare, caracterizate printr-o corespondență aleatorie. Acum au intervenit două împrejurări care au facilitat o abundență de scrisori, ce acoperă în bună măsură perioada anunțată. Pe de o parte, Dimitrie Gusti a ocupat funcția de ministru al Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, ca atare arhivele oficiale au păstrat multe documente, iar pe de altă parte, s-a păstrat corespondența

⁵ Mircea Eliade, *Europa, Asia, America... Corespondență*, vol. 1: A-H. Cuv. înainte și îngrij. ed. de Mircea Handoca. București: Humanitas, 1999, p. 278.

susținută de Anton Golopenția cu membrii școlii gustiene, cu o rețea mai largă în care se plasa și gruparea de monografiști. În mod firesc, problemele învățământului, ale cadrelor didactice, ale șomajului intelectual au acaparat tematica corespondenței, iar o parte a ministerului său a gestionat viața artistică. Pe baza bunelor relații ale profesorului cu lumea artistică bucureșteană (vezi prezența artiștilor în fiecare campanie monografică de vară), pe bună dreptate putea să scrie într-o scrisoare pictorul Petre Iorgulescu-Yor către Anton Golopenția că „...sperăm cu toții că breasla noastră oropsită va avea adevăratul ei protector, pe Profesorul Gusti. Cât privește a face portretul Excelenței sale, drept să-ți spun, cred că genul meu de pictură nu are să-i placă...”⁶ Deși nu a putut participa la campania „de redactare” a monografiștilor, care a provocat într-un fel criza monografiei, Gusti ținea legătura cu satele cercetate. Ca o dovadă emoționantă stă scrisoarea adresată de preotul cornovean Ioan Zamă: „Am primit la poștă la Călărași 15.000 lei pentru Cămin aprobate de Domnul Gusti. Din tot sufletul mulțămim pe Domnul Gusti pentru acest dar”⁷. Corespondența aferentă perioadei ministeriale poate fi considerată baza unei microistorii politico-intelectuale, iar prin intermediul vastei corespondențe a lui Anton Golopenția avem, datorită lui Petru Comarnescu, o descriere sintetică a perioadei de după terminarea mandatului de ministru: „Conul Mitică s-a instalat frumos (eu i-am aranjat împreună cu tapițerul tablourile din dormitor și sala de baie). Participă regulat la ședințele monografice, anunță apariția bibliotecii sociologice și a *Arhivei*, este directorul Fundației «Principele Carol» cu 20.000 lei pe lună. Merge des pe-acolo, și-a propus să aplice principiile monografice prin această Fundație pentru cultura poporului, - și se cam plânge că lumea l-a cam uitat”⁸.

7. Cu anul 1934 începe o etapă nouă în viața lui Gusti și a echipei sale multidisciplinare, caracterizată prin îmbrățișarea noului program al Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, care se încheie în toamna anului 1939. Ar fi legitim să tratăm această perioadă drept una omogenă, dar organizarea și gestionarea în 1937 de către Gusti a Pavilionului

---

⁶ Anton Golopenția, *Rapsodia epistolară*. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1923-1950), vol. 3: (Radu Crutzescu – Sabin Manuilă). Ed. îngrij. de Sanda Golopenția, Ruxandra Guțu Pelazza și Lidia Bradley. Introd. și note de Sanda Golopenția. București: Edit. Enciclopedică, 2012, pp. 344-345.

⁷ *Idem*, vol. 4: Marele Stat Major – Iuhim Zelenciuc. Text stabilit de Sanda Golopenția și Ruxandra Guțu Pelazza. Introd. și note de Sanda Golopenția. București: Edit. Enciclopedică, 2014, p. 628.

⁸ Anton Golopenția, *Rapsodia epistolară*. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1923-1950), vol. 1. Ed. îngrij. de Sanda Golopenția, Ruxandra Guțu Pelazza. Introd. și note de Sanda Golopenția. București: Albatros, 2004, pp. 185-190.

României la Expoziția Mondială de la Paris, în calitate de comisar general, apoi perioada dictaturii regale începută în 1938, care implica organizarea Serviciului Social și a Pavilionului României la Expoziția Mondială de la New York, impune defalcarea perioadei în trei etape.

Prin urmare, continuă corespondența (deseori cu accente polemice) în cadrul grupului gustian, adăugându-se și tema echipelor regale studențești, cu munca lor culturală de la țară. Dincolo de scandalul provocat de ziarul *Credința*, la propunerea și sub conducerea lui Tudor Vianu se demarează o corespondență extinsă privind organizarea sărbătoririi celor 25 de ani de activitate universitară a lui Dimitrie Gusti, care a avut ca rezultat două volume masive de studii dedicate profesorului. Scrierile membrilor școlii reprezintă prima sinteză istorică și teoretică a cercetărilor monografice. Se înmulțesc și scrisorile cercetătorilor străini interesați de cunoașterea experienței monografice, precum și cele referitoare la organizarea Pavilionului României. Iată mica sinteză a lui Petru Comarnescu despre atmosfera anului 1936: „Gusti e la Paris pentru aranjarea pavilionului românesc la expoziția din 1937, al cărui comisar este. Se înapoiază zilele astea. Satul model construit la șosea de către țărani din toate regiunile țării, cu materiale autentice, a reușit și are succes. Stahl și Victor Ion Popa i-au dat tot concursul”⁹.

8. Anul 1937 este aproape în întregime acaparat de corespondența privind Pavilionul de la Paris. O cantitate uriașă de dispoziții, cereri, intervenții, invitații, programe, mesaje de presă și oficiale, contracte, deconturi ilustrează calitățile de manager ale profesorului. Nu o dată s-a întâmplat ca Gusti să nu fie mulțumit de condițiile oferite de francezi: „Întrucât suprafața acordată Secțiunii Românești (de arte plastice, n.n.) nu îngăduie o participare în raport cu interesele noastre, Comisariatul General Român se vede nevoit să renunțe la această suprafață”¹⁰. Gusti a fost invadat de o avalanșă de cereri din partea unor membri ai breslelor artistice și nu numai, iar cu cei valoroși s-au încheiat și convenții: „Mă ofer a face această pictură – scrie *Cecilia Cuțescu-Storck* – pentru suma de 100.000, una sută mii lei, care abia acoperă cheltuielile, iar munca depusă o consider ca o contribuție morală din partea mea la reușita acestei înfăptuiri naționale organizată și condusă de Domnia Voastră”¹¹. Corespondența

⁹ Anton Golopenția, *Rapsodia epistolară*. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1923-1950), vol. 1. Ed. îngrij. de Sanda Golopenția, Ruxandra Guțu Pelazza. Introd. și note de Sanda Golopenția. București: Albatros, 2004, pp. 232-234.

¹⁰ Arhiva M.A.E., Fond Paris, dosar nr. 289.

¹¹ Arhivele Naționale ale României, Fond Fundațiile Culturale Regale. Centrala, dosar nr. 16/1937.

CORESPONDENȚĂ

Scrisori trimise

B. GUSTI

Bucuresti, 19 Decembrie 1936
Domnului General, Comisarului

Multă cinste Avonului Coleg
La titlu privat mi s-a permis
să vă scriu o copie după
o scrisoare pe care am trimis-o
domnului Președinte al Comitetului
de Miniștri, de Petre Gropa.
Cu cele mai omere sentimente
de veche admirație și cu
cu o mare devotație afectivă

V. Mintu

B. GUSTI

30 Octombrie 1936

Domnului General, Comisarului

Skilled
Multă cinste și bună ziua domnului Președinte
Vă rog să primiți cu prietenie și
de răspunde omere mele
de senătate și de viață în deplinătate
o mare bucurie pentru veche
admirație și să vă adresez
urări, adresate nu numai
savant și creator, dar și
luptător pentru democrație și
în iubitor de Adevăr și
destin adevărat, multă admirație
de mulți ani și cu
cu o mare devotație, și
a vă arată profunde
sentimente de cald
admirație și multă simpatie.

Mintu Gusti

COMISARUL GENERAL
LA EXPOZITIA INTERNATI
PARIS 1937
București și Strada
COMISARUL GENERAL

N: 102
1937 T 118

București, 10 Septembrie 1936

D-Sala
D-lui I. Gheorghiu
Consilier de Legatie
Comisar General Adjunct
Legatia Regală a României la
PARIS (Armandier, 17)

Domnule Comisar General Adjunct,

În legătură cu concursul pentru "Salonul de pictură și
sculptură", organizat la București în vederea selecției pieselor
de artă plastică, destinate Pavilionului nostru de la Paris, avem
onoare să vă rugăm a binevoi să instituți - conform aceluiași Regu-
lamente stabilit pentru concursul de la București, din care vă tri-
mitem alăturat exemplar, - un concurs identic pentru pictorii și
sculptorii români aflați în Franța.

Creдем că Salonul acestui Concurs ar putea fi găzduit,
prin amabilitatea d-voarei Elena Văcărescu, la Maison de la Rouma-
nie, iar data, pe care ați stabilit-o - de acord cu pictorii - ca și
Juriul, urmează să ni le comunicați D-Voastră ulterior.

Primiți, vă rugăm, Domnule Comisar General Adjunct, asig-
urarea considerației noastre distinse.

COMISAR GENERAL
Mintu

Secretar General
A. Mădăraș

Cu atenție
din adresă

1. */Către Alexandru Philippide/*. Berlin, /1899-1905/. În: *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*. Vol. 2. Ed. îngrij., pref., trad., note și indice de I. Oprișan. București: Minerva, 1987, p.53-54. (Documente literare).

În 1898, după terminarea liceului, D.G. s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie de la Universitatea din Iași. Aici îl are profesor și pe Al. Philippide. Din anul următor își continuă studiile la Universitatea din Berlin. Fostul student, aflat la studii în Germania, transmite urări de An Nou fostului său profesor.

2. */Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/*. Berlin, 29 dec. 1907. /Text scris cu cerneală albastră, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise. Și în: KIRILEANU TEODORESCU, Gheorghe. *Correspondență*. Ed. îngrij., note, tab. cronol., bibliogr. și indici de Mircea Handoca. București: Minerva, 1977, p.484-485.

Își exprimă dorința de a se întoarce în țară: „M-aș întoarce în țară cu cele mai bune intențiuni, mi-aș pune bucuros curățenia inimii și puterea voinței în serviciul binelui obștesc, dar crezi că «censura» celor în drept va fi cu mine îngăduitoare?” În țară însă „nu-mi poate fi dat să fac știință pentru știință în cel mai înalt sens al cuvântului.”

3. */Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/*. Iași, 19 apr. 1908. 2f. /Text scris cu cerneală neagră, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.

Îi aduce la cunoștință că Nicolae Iorga a fost sărbătorit la Iași.

4. */Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/*. Berlin, 29 mai 1908. /Text scris cu cerneală albastră, autograf, semnat; adresa emitentului: Pestalozzistrasse 11, Charlottenburg/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.

Se interesează ce a hotărât ministerul în privința sa.

5. */Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/*. Berlin, 11 iun. 1908. /Carte poștală color, ilustrând un husar care golește o halbă de bere; text scris cu cerneală albastră, autograf/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.

Îi aduce la cunoștință că va sosi și I. L. Caragiale la Berlin.

6. */Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/*. Leipzig, 12 iun. 1908. /Carte poștală, alb-negru, reprezentând-l pe filozoful german Wilhelm Wundt; text scris cu cerneală neagră, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.

Îi transmite salutări din Leipzig.

7. /Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. /Iași/, 23 nov. 1908. În: *Din cronica unui veac. Documente inedite: (1850-1950)*. Ed. îngrij., note, indice de I. Arhip și D. Vacariu. Iași: Junimea, 1977, p.259-260.
Își exprimă descurajarea cauzată în mare parte de respingerea candidaturii sale la a ocupa un post de profesor la Universitatea din Iași: „Kirilene dragă, sunt dezorientat cu totul. Ce mă fac? Ce mă fac în această țară, unde corupția și imbecilitatea sub toate forțele lor au monopolizat toate manifestările vieții? (...) Îmi iubesc neamul. Cel mai frumos program de lucru ar fi să pot lucra pentru înălțarea lui culturală, pentru asigurarea unui viitor social al lui. Ce faci însă când ai siguranța că lupta pentru realizarea acestui plan e inutilă?”(p.260).
8. /Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Iași, 16 dec. 1908. /Carte poștală; text scris cu cerneală neagră, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Își exprimă îngrijorarea că nu mai are nicio veste de la G. T. Kirileanu.
9. /Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Berlin, /1908/. 2f. /Text scris cu cerneală neagră, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Va pleca la Berlin și îi va înapoia datoria.
- 10./Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Berlin, 1908. /Carte poștală; text scris cu creion negru, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Îi aduce la cunoștință că se află în tren, spre patrie.
- 11./Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Iași, 1908. /Carte poștală; text autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Adresează rugămintea de a-i comunica lui Șumuleanu noutățile pe care le are.
- 12./Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Berlin, 4 mai 1909. /Carte poștală color reprezentând castelul din Charlottenburg; text scris cu cerneală albastră, autograf/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Îi mulțumește pentru scrisoare.
- 13./Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Berlin, 6 oct. /1909/. /Ilustrată alb-negru, reprezentând podul Potsdamer din Berlin; text scris cu cerneală neagră, autograf, semnat/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Îi mărturisește că abia așteaptă să se întoarcă în țară și să înfăptuiască ceva.
- 14./Către Gheorghe Kirileanu Teodorescu/. Berlin, 1909. /Carte poștală/. Biblioteca Academiei Române. Fond Manuscrise.
Îl înștiințează că se află din nou în Berlin.